

3. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
4. Левчук Т. Поетика повтору в поезії Володимира Свідзинського URL: <https://volyntext.eenu.edu.ua/index.php/volyntext/article/view/765/743>.
5. Михайлюк Л. М. Стилістичні функції повтору в поезії І. Драча. *Культура слова*. 1984. Вип. 27. С. 15–18.
6. Михайлюк Л. М. Стилістичні функції слово повтору в поезії Д. Павличка (Частинімовний аспект). *Збірник наукових праць Сумського педагогічного інституту*. Суми, 1998. С. 83–91.
7. Мойсієнко А. К. Повтор як динамізуюча одиниця (на матеріалі поезії Т. Г. Шевченка). *Українська мова і література в школі*. 1991. № 5. С. 57–61.
8. Мойсієнко А. К. Стилістичні функції повтору в поезії Тараса Шевченка. *Культура слова*. 1996. Вип. 46/47. С. 23–27.
9. Мужеловська Л. В. Повтор як стилістичний засіб творення експресії в поетичному мовленні Олександра Олеся. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 12. С. 224–229.
10. Олексенко В. Повтор у поетичному мовленні Л. Костенко і В. Симоненка URL: ekhsuir.kspu.edu/.../Повтор.
11. Синиця І. А. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту. *Мовознавство*. 1994. № 2–3. С. 56–60.
12. Тарасинська І. І. Повтор як стилістичний засіб у поезії Т. Г. Шевченка. *Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей*. Київ: Видавництво КНЛУ, 1997. С. 320–322.
13. Тищенко З. Р. Семантико-функціональні особливості повтору в поезії Тараса Мельничука. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, 2017. Вип. 77. С. 119–123.
14. Hermann-Ruess A. *Emotionale Rhetorik: Mit Worten begeistern, beeindrucken, berühren*. Offenbach: GABAL Verlag GmbH, 2014. 224 s.
15. Plett H. *Einführung in die rhetorische Textanalyse*. Hamburg: Buske Verlag, 2001. 154 s.

УДК 81'37:003 074

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.2.8>

**СЛОВО ЯК ЗМІНА ДІЙСНОСТІ: ДО ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНИХ
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ (ГАРАНТУВАТИ ЧИ ЗАПЕВНИТИ,
TO GUARANTEE OR TO ASSURE?)**

**THE WORD AS A CHANGE OF REALITY: TO THE PROBLEM OF COMPARATIVE
LEXICAL - SEMANTIC MANIPULATIONS (TO GUARANTEE OR TO ASSURE?)**

Фаріон І.Д.,

orcid.org/0000-0002-5368-2055

доктор філологічних наук, професор,

доцент кафедри української мови

Інституту гуманітарних та соціальних наук

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті здійснено лексико-семантичний аналіз двох лексичних одиниць у їхніх маніпуляційно протиставлених значеннях як *гарантії безпеки* чи *запевнення безпеки* / *guarantee* or *security assurances* (*гарантувати* чи *запевнити*, *to guarantee* or *to assure*?) в українськомовному та англійськомовному текстах міжнародного договору – Будапештського меморандуму. Побіжно залучено російськомовний та французькомовний переклад з опорним словом *гарантії*, а не *запевнення*. Розкрито позамовні чинники лексико-семантичної маніпуляції лексем *guarantee* / (*security*) *assurances* в англійській мові в контексті трактування політичних українських та геополітичних реалій, а також доведено потребу однозначної термінологічної номінації в дипломатичній мові, що конструює реальність.

Способом лексико-семантичного аналізу доведено, як маніпулятивне трактування значення словосполучення *security assurance* в англійськомовному тексті Будапештського меморандуму ставить під сумнів правочинність меморандуму і вможливує не лише завести війну в Україну, а порушити безпеку в усьому світі. Основну увагу зосереджено на позамовних чинниках, що визначають характер лексико-семантичної маніпуляції, через що слово стає хибним конструктом, а не елементом адекватної міжнародної комунікації.

З огляду на системне маніпулювання лексичними одиницями в політичному дискурсі через зумисне відвернення від їхніх правдивих значень, вмотивовано потребу точкового лексико-семантичного аналізу кожної окремої групи лексем в дипломатичному дискурсі як кодів суспільно-політичного життя України, що опинилася в епіцентрі світової турбулентності.

Об'єктивно здійснений лексико-семантичний аналіз в соціолінгвістичному контексті – це єдиний спосіб віднайти не лише рівновагу поза- та внутрішньомовних чинників, але й убезпечитися від політичних прийомів лексико-семантичної маніпуляції як засобу викривлення реальності.

Ключові слова: гарантії безпеки чи запевнення безпеки / *guarantee or security assurances* (гарантувати чи запевнити, *to guarantee or to assure?*), лексико-семантичний аналіз, маніпуляційне значення, дипломатичний дискурс, Будапештський меморандум.

The article provides a lexical-semantic analysis of two lexical units in their manipulatively opposite meanings as *guarantee or security assurances (to guarantee or to assure?)* in the Ukrainian and English texts of the fundamental international agreement – the Budapest Memorandum. The Russian and French translations are interchangeably used, with the reference word *guarantee*, not *assurances*. The extralinguistic factors of lexical-semantic manipulation of the lexemes *guarantee / (security) assurances* in English language in the context of interpretation of Ukrainian political and geopolitical realities are revealed, and the need for unambiguous terminological nomination in diplomatic language that constructs reality is proved.

Lexical-semantic analysis has shown how a manipulative interpretation of the meaning of word combination *security assurance* in the English text of the Budapest Memorandum calls into question the validity of the Memorandum and allows not only to start a war in Ukraine, but to disrupt security around the world. The main focus is on the extralinguistic factors that determine the nature of lexical - semantic manipulation, due to which the word becomes a false construct, rather than an element of adequate international communication.

Taking into account the systemic manipulation of lexical units in political discourse due to deliberate distraction from their truthful meanings, the need for a selective lexical-semantic analysis of each individual group of lexemes in diplomatic discourse as codes of the socio-political life of Ukraine, which is at the epicenter of the global turbulence, is motivated.

Objectively performed lexical-semantic analysis in the sociolinguistic context is the only way to find not only the balance of extralinguistic and intralinguistic factors, but also to protect oneself from political methods of lexical-semantic manipulation as a means of distorting reality.

Key words: *guarantee or security assurances, (to guarantee or to assure?), lexical-semantic analysis, manipulative meaning, diplomatic discourse, Budapest Memorandum.*

Постанова проблеми. Загальновідомою є основна номінативна функція слова в синтезі денотативного, конотативного та контекстуального значень, основою для яких є вербальна матеріялізація самого поняття про назване (сигніфікат). Проте ця структурована картина часто зазнає суттєвих свідомих та підсвідомих поняттєвих та лексико-семантичних зміщень не лише з огляду на нерівноправність сем багатозначного слова, а також через переклад багатозначних лексичних одиниць з мови на мову, де з певною політичною метою відбувається упереджено хибний процес переназивання світу. А це призводить навіть до кривавих реалій, що розгортаються перед нами від січня 2014 року. У Конфуція таку мовну дійсність названо «*неправильною мовою*», що породжує деморалізацію, знищує справедливість і призводить до хаосу: «*Якщо мова не є правильна, то вона не означає того, що має означати; коли ж вона не означає того, що має означати, то не буде зроблене те, що має бути зроблене; а тоді моральність і всяке мистецтво почнуть занепадати, справедливість зійде на манівці – і всі впадуть у стан безладного хаосу*» [цит. 15, с.198].

Себто слово – це не просто називання (номінація) – це творення (суспільно-креативна функція): «*Слово, натхнуте вірою в свою силу, в примат духового чинника – творить дива і в життю людини і нації*» [8, с. 79], – слушно каже Д. Донцов про творчість Т. Шевченка. Однак саме слово, як свідчить Біблія, – дуалістичне. Воно не лише

правда, а лжа: «*Язика ж ніхто з людей не може вгамувати: він зло, що спокою не знає, наповнений смертельною отрутою*» [16, с. 286]. У ХХ столітті про цю смертельну отруту слова як подвійної номінації і креації, себто «*часу дводумства*» [14, с. 31], написав Дж. Орвелл в романі «1984», де переназивання світу сягнуло свого карикатурного апогею, що неабияк накладається на восьмирічний *війномир* в Україні, розв'язаний Москвою і словесно прихований післямайданним політичним проводом в Україні: «*війна – це мир, свобода – це рабство, нещасття – це сила*» [14, с. 30] аж до повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року.

Аналіз останніх досліджень. В сучасному українському мовознавстві проблема «переназивання світу» з метою моделювання нової протиукраїнської реальності на лексико-семантичному рівні майже не досліджена, хоч соціолінгвістичний старт цьому зробила Л. Масенко в низці своїх монографій [12]. За принципом антиномій «рабство – це свобода» та ін. розглянуто проблему лексичних «збочень» в одній з наших розвідок [20, с. 9–18]. Порушував проблему використання мови як засобу влади і знаряддя війни, що саморуйнуються і руйнують суспільство, С. Шумлянський [21, с. 177–189] та О. Забужко, що, актуалізуючи філософську герменевтику М. Гайдегера та Г. Гадамера, нагадує: «*мова і тільки мова велить нам сприймати світ таким, а не інакшим, накидає нам світогляд*» [9, с. 103].

Постанова завдання. Сьогоднішнє маніпулювання словом у політичному дискурсі через зумисне відвернення від його правдивого значення потребує точкового лексико-семантичного аналізу кожної окремої групи лексем як кодів суспільно-політичного життя України, що опинилася в епіцентрі світової турбулентности. Україна стала «*наріжним каменем світової політики*» [19, с. 407], а відтак мова України і мова про Україну – це когнітивне дзеркало визначальної частини світу, де слова – це не просто міжнародна комунікація, а моделювання магістралей майбутнього світу передовсім в площині духу і моралі.

З огляду на це, предметом аналізу нашої статті є лексико-семантичний аналіз двох лексичних одиниць у їхніх маніпулятивно протиставних значеннях: *гарантії безпеки* чи *запевнення безпеки* / *guarantee of security assurances* (*гарантувати* чи *запевнити*, *to guarantee of to assure?*) в українськомовному та англomовному текстах міжнародного договору – Будапештському меморандумі.

Наше завдання, *по-перше*, здійснити зіставний лексико-семантичний аналіз зазначених лексем в українській та англійській мовах (побіжно в російській та французькій); *по-друге*, розкрити позамовні чинники лексико-семантичної маніпуляції щодо лексем *guarantee* / (*security*) *assurance* в англійській мові в контексті трактування політичних українських реалій; *по-третє*, довести потребу однозначної термінологічної номінації в дипломатичній мові, що конструює реальність; *по-четверте*, розкрити через лексико-семантичне поле аналізованих одиниць визначальну суспільно-креативну функцію слова і мови.

Наша мета довести, як маніпулятивне трактування певними силами словосполуки *security assurances* в англomовному тексті Будапештського меморандуму ставить під сумнів правочинність Меморандуму і вможливує війну в Україну.

Соціополітичний контекст. Будапештський меморандум, укладений 5 грудня 1994 року на саміті Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), між Україною, США, Росією та Великою Британією, з огляду на шість пунктів, гарантував Україні безпеку, незастосування щодо неї зброї (зокрема ядерної), недоторканність кордонів, недопустимість економічного тиску, домагання негайних дій від Ради Безпеки ООН, консультацій в разі кризової ситуації та надання допомоги Україні в обмін на її відмову від третього в світі ядерного арсеналу [23].

Згодом із застереженнями до Меморандуму доєдналися Франція і Китайська Народна Республіка. В Будапешті його підпи-

сали президенти Л. Кучма, Б. Єльцин, Дж. Мейджор, Б. Клінтон. 2 червня 1996 року Україна офіційно втратила ядерний статус.

Цьому договору передувала Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, де проголошено намір «*стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї*» [18]. Ці три бездумні заперечні дієслова стали вироком для України, що показово висловлений у промовистій назві однієї з праць про відмову від власної безпеки: «*Треті за могутністю, перші за наївністю (Хто і як нас обеззброїв)*» [2]. Мабуть, перші не лише за «наївністю», а за несвідомістю.

Тодішнє державне керівництво, головно через позиції президента Л. Кравчука та голови СБУ Є. Марчука, відразу пішло шляхом найменшого спротиву США та Росії й почало активно декларувати наміри про відмову від ядерної зброї та позбавлення України ядерного статусу. Цілком угодовську позицію посіли і науковці: «*Але чому переміг процес, який примушував нас віддати все Росії? Тому що не було позиції самої України та адекватної роботи українських дипломатів із західними країнами. Таку ж позицію займали й більшість науковців. Зокрема, Харківський фізико-технічний інститут, керівництво якого очолювало Робочу групу з використання ядерних матеріалів після демонтажу боеголовки, інші інститути Академії наук України, сиділи й шукали, які ще додати аргументи політичному керівництву України, щоб все це відправити в Росію, – а не для того, щоб затягти сюди американські чи європейські корпорації і почати власне виробництво ядерного палива*» [7]. Проти подібного стану справ виступали політики В. Чорновіл, Л. Лук'яненко, В. Толубко та військовики В. Мартирисян, О. Скіпальський, Г.Омельченко, проте їх не почули.

Як відомо, дотримання міжнародних договорів ґрунтовано на давньому принципі *pacta sunt servanda* – договори мають бути дотримані. Цей принцип проголошено в ст. 26 Віденської конвенції 1969 р.: «*Кожний чинний договір обов'язковий для його учасників, і вони повинні сумлінно його виконувати*» [3].

Розв'язана Росією війна проти України в лютому 2014 року, а відтак 24 лютого 2022 року не лише показово продемонструвала безкарність порушення міжнародного Будапештського договору, але й у процесі апелювання України до меморандуму виникли показові лексико-семантичні

різнотлумачення слів *guarantee* та *assurance* в його англomовному тексті з метою виправдати начебто юридичну дієвість Меморандуму. Себто нам, виявляється, ніхто не гарантував безпеки, а лише висловив запевнення чи обіцянку, що не тягне за собою нічого більшого, як «*стурбованість*» («*concern*»).

Якщо українською мовою це «*Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї*» («Меморандум про гарантії безпеки»), російською мовою «*Меморандум о гарантіях безопасности в связи с присоединением Украины к Договору о нераспространении ядерного оружия*», то англійською мовою замість «*гарантії безпеки*» маємо «*on Security Assurances*»: «*Memorandum on Security Assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*» («*Memorandum on Security Assurances*»), де цю словосполучку трактують як «*безпекові запевнення*». Проте чи так це насправді з лексико-семантичного погляду, зокрема в англійській мові, чи всі це так трактують і чи нами знову маніпулюють?

Лексико-семантичний аналіз: *security assurances / гарантії безпеки*

Розроблений і узгоджений текст міжнародного договору українською, англійською та російською мовами вважають «рівно автентичним» (про що йдеться наприкінці тексту самого Меморандуму [23], тобто остаточним, якщо його підписали сторони, що брали участь у його складанні (прийнятті тексту). Англomовний текст підписали всі сторони договору з формулюванням «*on Security Assurances*», так само як і всі підписалися під українськомовним і російськомовним текстом, де є термін «*гарантії безпеки*», «*гарантії безпеки*». Французькомовний текст також містить термін *Garanties de sécurité* (*гарантії безпеки*).

Зокрема, про це згадує тодішній міністр закордонних справ Б. Тарасюк (1992–1994): «*Коли ми вже виробили остаточний текст, виникло питання щодо «запевнень» («assurances») чи «гарантій» («guarantees»). Ми наполягали на тому, що мають бути «гарантії». Врешті-решт погодилися, що в англійському тексті будуть «запевнення», а в українському й російському – «гарантії». Беручи до уваги фразу в кінці меморандуму, що текст складений у чотирьох примірниках – і всі вони автентичні, ми можемо говорити про те, що наш варіант із використанням слова «гарантії» юридично правильний» [3].*

Проте зовсім інше семантично-поняттєве трактування подає колишній посол США в Україні

(1998–2000 pp.), експерт вашингтонського аналітичного центру Брукінзький інститут (Brookings Institution) С. Пайфер у статті від 2014 року: «*Запевнення щодо безпеки подібні тим, які містяться в Будапештському меморандумі, не мають такої ж ваги, як гарантії безпеки НАТО, або ж гарантії в угодах про обопільну безпеку, які США мають із Японією та Південною Кореєю... Проблема в тому, що дії Росії проти України дискредитували запевнення щодо безпеки <...> Так, якби в англomовній версії меморандуму звучало слово «гарантії» («guarantees»), США теоретично мали би застосувати свої війська для захисту територіальної цілісності України» [18].*

Згодом у своєму Twitter-акаунті дипломат знову зазначав, що Україна отримала «*запевнення щодо безпеки, а не гарантії*». Водночас С. Пайфер наполягав, що навіть у рамках «запевнень» Вашингтон 2014 року міг би більше зробити для захисту України від російської агресії, як, наприклад, надати протитанкові комплекси Javelin. На думку дипломата, на момент підписання меморандуму у США та Україні не очікували, що російські війська можуть вторгнутися на українську територію: «*На жаль, порушення Росією її запевнень дискредитувало запевнення щодо безпеки як інструмент нерозповсюдження ядерної зброї*» [18].

Цю ж думку С. Пайфера про термінологічну відмінність підхоплює чинний міністр закордонних справ України Д. Кулеба, апелюючи до юридичної термінології: «*Є нагальне питання гарантій безпеки для України. Станом на зараз єдиним документом, який, як вважається, такі гарантії надавав, є Будапештський меморандум. Ми його взяли за точку відліку. Але сувора правда міжнародної політики полягає в тому, що ніяких гарантій нам Будапештський меморандум не надав... Питання навіть не в назві цього документа. В міжнародному праві міжнародний документ, незалежно від назви, зберігає свій статус. Питання в тому, що нам дали запевнення, а не гарантії. А ось це вже два різних абсолютно юридичних терміни*», не зауважуючи чомусь на тому, що підписи всіх підписантів стоять і на документах, що містять термін «гарантії безпеки» [18].

Саме звідси суперечність, позаяк в українському МЗС наполягають, що наша держава розглядає Будапештський меморандум «як політико-правову основу для забезпечення безпеки України з боку США, Великої Британії, а також Франції та КНР» [18]. Натомість Л. Кравчук причину недовіри Меморандуму вбачає не в різно-

тлумаченні термінів, а у відсутності виписаних механізмів реалізації Меморандуму.

На цьому тлі вже усталеної лексико-семантичної маніпуляції вибуховим був виступ 10 лютого 2022 року в Москві міністра закордонних справ Великобританії Ліз Трасс на спільній пресконференції з міністром закордонних справ Росії С. Лавровим. Саме вона вперше на міжнародній арені від часу московсько-української війни озвучила потребу гарантувати українську безпеку з огляду на Будапештський меморандум. Відкриваючи переговори з російською стороною, Л. Трасс заявила, що на них швидше можна буде досягти «прогресу для зміцнення безпеки всіх», якщо Москва повернеться до поваги принципу територіальної цілісності та суверенітету України, «під яким Росія добровільно підписалася 1994 року в рамках Будапештського меморандуму» [11]. Міністр щонайменше двічі нагадувала про цей документ (на відміну від наших владно-опозиційних політиків), протиставляючи його зобов'язанням загрозовому сотисячному московському війську на кордонах з Україною.

Це неабияк роздратувало С. Лаврова – і він щиро видав московську мотивацію демонстративного нехтування міжнародним документом. Мовляв, Росія надавала гарантії безпеки Україні як неядерній державі, але вона не зобов'язувалася підтримувати антидержавний переворот, що стався в Україні 2014 року, здійснений «радикалами», «нацистами» і «фашистами». А відтак продовжив загальновідому політичну мантру про порушення прав нацменшин та «дискримінацію рускоязычного населення» [5]. Показовою стала і наступна заява російського МЗС, де попереджено, що британські чиновники **повинні змінити свою риторичку**: «Британська сторона повинна чітко усвідомлювати, що без чіткої зміни тону виступів представників британського керівництва неможлива продуктивна взаємодія ні у вирішенні двосторонніх проблем, ні у вирішенні міжнародних проблем» [13].

Як показує сьогоднішня реальність і наш подальший лексико-семантичний аналіз, суть не в семантичному трактуванні термінів, а в тодішній і до певної міри теперішній оманливій зачіпці за слова, аби не давати належної збройної та економічної відсічі Путіну і зберегти за ним сфери впливу на пострадянському просторі – зокрема в Україні. Про це згадував сам Л. Кучма під час виступу на президентській конференції в Єрусалимі 2009 року, де зауважив, що його попереджали про порожність *гарантій меморандуму* відразу після його підписання: «Тодішній президент Франції

Франсуа Міттеран сказав: «Синку, не вір цьому документу, тебе обмануть» [4].

Так само маніпулятивно дурять нас (крім пані міністра Ліз Трасс) і щодо значень слів «запевнення» («*assurances*») чи «гарантій» («*guarantees*»), які легко спростовує навіть перекладний англо-український словник:

guarantee [ˌgærən'ti:] n1. гарантія; запорука; 2. застава; 3. поручитель; 4. той, кому вноситься застава. *guarantee* [ˌgærən'ti:] v 1. гарантувати; давати (обіцяти) гарантію; забезпечувати; ручатися; 2. страхувати (від – against (6, с. 598)). Етимологічно гарантія походить від фр. *garantie*, пов'язане з *garant* «поручитель», яке зводиться до франкського *wërand*, спорідненого з давньоверхньонімецьким (двн.), давньоніжньонімецьким (днн.) та давньоанглійським *werian* «захищати», нвн. *Wehren*, псл. *voг-/ver-* «запирати, замикати», укр. *вір* «жердяна загорожа», видозміненого під впливом фр. *garir* «захищати» [10, 1, с. 471].

Натомість *assurance* [ə'ʃʊ(ə)rəns] *n* має синонімічне значення 1. запевнення; гарантія; ~ **of support** запевнення підтримати; **to give ~s** давати гарантії, запевняти; **in spite of all his ~s** не дивлячись на всі його обіцянки. 2. упевненість; самовпевненість; нахабність; 2. страхування (*життя тощо*); ~ **factor** *mex.* коефіцієнт запасу.

Лише як дієслово *assure* має перше значення «запевнити», а друге – «гарантувати»: *assure* [ə'ʃʊə] *v* (past і p. p. assured, pres. p. assuring) 1. запевняти; to ~ smb that... запевняти когось, що...; 2. гарантувати; забезпечувати; to ~ good work гарантувати хорошу роботу; 3. страхувати; to ~ one's life with/ in a company застрахувати життя у компанії; 4. refl. переконуватися; ~ yourself if the door is locked перевірити, чи двері замкнені [6, с. 115].

У тлумачному кембриджському словникові *assurance* – це 1. обіцянка, гарантія; 2. впевненість: *assurance* noun C1 [C] a promise: [+ (that)] She gave me her *assurance* (that) she would sign the contract immediately. Despite the government's repeated *assurances* to the contrary, taxation has risen over the past decade. C2 [U] confidence: He spoke with calm *assurance*.

Серед синонімів подано *guarantee*: bond (PROMISE), commitment, *guarantee*, oath (PROMISE), pledge, promise (SAY CERTAINLY), undertaking (PROMISE) formal, vow, word (PROMISE). Цікаво, що переклад російською мовою (українською серед опцій відсутній) *assurance* – це «заверение, уверенность» [22].

Натомість українське *запевняти* (*запевнювати, запевнити*) має також два значення: 1. переконувати

кого-небудь у чомусь, авторитетно твердити щось; 2. забезпечувати, гарантувати [17, III, 249].

Ще одним джерелом синонімності понять *assurance* і *guarantee* є перший в Україні Англо-український дипломатичний словник, де *assurances* – це «запевнення, гарантії», *assure*: 1. забезпечувати, гарантувати; 2. завіряти [1, с. 45].

Прикметно, що президент В. Зеленський, не вдаючись у термінну «розбіжність», в інтерв'ю програмі Ахіос заявив, що **невиконання гарантій за меморандумом є «зрадою щодо України»**: «Загалом я вважаю, що це зрада стосовно України. Я вважаю, що це велика помилка. Адже будь-які світові дипломатичні домовленості від моменту, коли не виконується Будапештський меморандум, «помножені на нуль». І що б ми далі не підписували, про що б країни не домовлялися, завжди буде ризик, **що хтось скаже, що це якийсь папірець і необов'язково його виконувати...** Я розумію, що ядерна зброя – це дуже погано. Але якби в Україні зараз була ядерна зброя, якби ми тоді не зробили таку велику помилку, а я вважаю, що це помилка на сьогодні, то не було би вторгнення, і ми мали б свої території. Тому що ми завжди могли б говорити на рівних з Російською Федерацією та з усім світом» [18].

Відтак у загальнонаціональному опитування від 25 жовтня 2020 року на запитання «Чи потрібно Україні підняти сьогодні на міжнародному рівні питання: або всі підписанти мемо-

рандуму виконують взяті на себе зобов'язання, або ніхто?» – схвально відповіли понад 74% українців.

Отже, коли дехто з сильних світу цього не здатен (чи не хоче через геополітичну доцільність) дотримати елементарних норм чести та міжнародних зобов'язань, виринає підступний прийом лексико-семантичної маніпуляції, який слід спростувати способом лексико-семантичного аналізу. Лексеми *гарантії* / *запевнення* (словосполуки *гарантії безпеки* / *security assurances*), які, як засвідчують лексикографічні джерела, є синонімами, – стають закладниками позамовних політичних чинників найвищої ціни: війни і миру, життя і смерті. Слова і словосполуки визначають політичну вісь і розвиток подій, що моделюють війну чи мир. Це вкотре доводить, що за надскладних політичних обставин мова (передусім її лексико-семантичний вияв) перебирає на себе політичні функції. Натомість об'єктивно здійснений лексико-семантичний аналіз в соціолінгвістичному контексті – це єдиний спосіб віднайти не лише рівновагу поза- та внутрішньомовних чинників, але й убезпечитися від політичних прийомів лексико-семантичної маніпуляції як засобу викривлення та конструювання реальності на догоду певних політичних сил і сторін. Лексичні одиниці в дипломатичному дискурсі – це більше ніж номінація. Це програма дій, що і відповідають основному призначенню слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Англо-український дипломатичний словник: понад 26.000 слів і словосполучень / за ред. І. С. Бика. Київ : Знання, 2006. 579 с.
2. Бень А., Творун П. «Треті за могутністю, перші за наївністю (Хто і як нас обеззброїв)». Київ : Центр, 2014. 232 с.
3. Будапештський меморандум. Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%88%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%BC#cite_note-25 (дата звернення 8.02.2022).
4. Будапештський меморандум: що насправді обіцяли Україні? URL: <https://www.dw.com/uk/budapeshtskiy-memorandum-shcho-naspravdi-obitsialy-ukraini/a-18111549> (дата звернення 8.02.2022).
5. Глава МЗС Великобританії у Москві закликала РФ відвести війська від кордону з Україною. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/glava-mzs-velikobritaniji-u-moskvi-zaklikala-rf-vidvesti-vijska-vid-kordonu-z-ukrajinoju-1594796.html> (дата звернення 12.02.22).
6. Гороть Є. І., Коцюк Л. М., Малімон Л. К., Павлюк А. Б. / під загальним керівництвом Є. І. Гороть. Англо-український перекладний словник. Вінниця: Нова книга, 2006. 1700 с.
7. Десять (10) міфів про ядерне роззброєння України. Міф 3. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25321026.html>. (дата звернення 8.02.2022).
8. Донцов Дмитро. Незримі скрижалі Кобзаря. Стрий, 2008. 230 с.
9. Забужко Оксана. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика 90-х. К. : Факт, 1999. С. 99–124.
10. Етимологічний словник української мови: у семи томах / за ред. О. С. Мельничука. К. : Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.
11. Кудрін Олег. Мінсько-пекінсько-берлінські маневри Кремля: дипломатія, армія, спорт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3402249-minskopekinskoberlinski-manevri-kremla-diplomatia-armia-sport.html> (дата звернення 12.02.2022).

12. Масенко Лариса. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. Київ : «КМ Академія», 2004. 163 с.; Лариса Масенко. Нариси з соціолінгвістики. Київ : «КМ Академія», 2010. 243 с.
13. МЗС Британії відклало план «найжорсткіших санкцій» проти РФ на тлі візиту міністерки в Москву. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/10/7323469/> (дата звернення 12.02.2022).
14. Орвелл Джордж. 1984: роман / переклад з англ. В. Шовкун. К. : Видавництво Жупанського, 2015. 312 с.
15. Радевич-Винницький Ярослав, Іванишин Василь. Мова і нація. Львів : Апіорі, 2012. 212 с.
16. Святе Письмо. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. United Bible Societies, 1991.
17. Словник української мови: в 11-и томах. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
18. Соколова Юлія. Примарні гарантії в обмін на ядерну зброю: Будапештський меморандум та його значення для України. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220130-primarni-garantii-v-obmin-na-yadernu-zbroyu-budapeshtskij-memorandum-ta-jogo-znachennya-dlya-ukrayiny/> (дата звернення 8.02.2022).
19. Стецько Ярослав. Визвольна концепція України. Мюнхен, 1991. Т. 2. 467 с.
20. Фаріон Ірина. Мова як засіб спотворення світу. Психологічні перспективи. Луцьк : Волинський державний університет ім. Лесі Українки, 2006. С. 9–18.
21. Шумлянський С. Влада мови та мова влади: newspeak, русскояз та укрмова / Квіт С. *Основи герменевтики*. Київ : 2003. С. 177–189.
22. Assurance. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/assurance> (дата звернення 8.02.2022).
23. Ukraine, Russian Federation, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America. Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Budapest, 5 December 1994. URL: [Volume-3007-I-52241\(1\).pdf](https://www.un.org/Depts/undersec/np/assurances/Volume-3007-I-52241(1).pdf) (дата звернення 8.02.2022).

УДК 811.161.2'37:821.161.2Тарасюк

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.2.9>

ОБРАЗНО-ОЦІННИЙ КОМПОНЕНТ ЯК СКЛАДНИК ЛЕКСИКО-СЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ *СТРАЖДАННЯ* В НОВЕЛАХ ГАЛИНИ ТАРАСЮК

IMAGEMENT AND EVALUATION COMPONENT AS A COMPONENT OF THE LEXICAL AND SEMATIC FIELD OF *SUFFERING* IN HALYNA TARASYUK'S NOVELS

Шевчук З.С.,

orcid.org/0000-0002-9309-5517

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри української мови

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

У статті здійснено спробу аналізу мовного вираження оцінки в аспекті дослідження лексико-семантичного поля страждання (на матеріалі новел Галини Тарасюк). Оцінку потрактовано як універсальну категорію, яку розглядають на різних мовних рівнях з урахуванням ставлення суб'єкта до об'єкта оцінювання та вибору носієм мови засобів для передавання інформації. Актуальність роботи полягає в тому, що оцінні лексеми дають змогу сформувати цілісний мовний портрет персонажа, зокрема на психологічно-поведінковому рівні, під час опису мовної картини світу письменника. Для досягнення поставленої мети в роботі використано такі методи дослідження: описовий метод, аналіз словникових дефініцій, метод наскрізного виписування, зіставний метод, контекстуальний аналіз. Подано поширену класифікацію оцінок: позитивна (мейоративна, меліоративна) / нейтральна / негативна (пейоративна, інвективна). Наголошено на частотності вживання негативно конотованих оцінних лексем, що формують лексико-семантичне поле страждання в аналізованих новелах. Мотив страждання у творах Галини Тарасюк є ключовим під час розкриття внутрішніх переживань жінки та має два плани вираження: фізичний біль і душевні переживання людини. Для вираження негативно оцінки важкого душевного стану персонажів Галини Тарасюк найчастіше послуговується прикметниками, дієсловами, прислівниками. Заслуговує на увагу вираження градації в семантичній структурі окремого слова, що забезпечує зв'язок між оцінним значенням мовних одиниць та ознакою, вираженою більшою чи меншою мірою. У структурі лексико-семантичного поля страждання виокремлено суміжні негативно конотовані асоціативи (відчай, страх). З'ясовано, що аналізовані оцінні компоненти сприяють виокремленню маркерів оцінки в сучасній українській прозі, узагальненню функцій оцінних одиниць, засобів реалізації й інтенсифікації оцінного значення під час формування цілісних мовних портретів чоловіків і жінок.

Ключові слова: оцінка, лексема, лексико-семантичне поле, страждання, градація, асоціативи, Галина Тарасюк.